

# ეკონომიკური ზრდის ოპტიმალური ტემპის განსაზღვრა მკვეთრი ზრდის ეფექტის გათვალისწინებით

დემნა კვარაცხელია,  
სტუ-ს ასოცირებული პროფესორი

## რეზიუმე

ეკონომიკური განვითარების განსხვავებული დონეების მქონე ქვეყნების ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებლების შედარებისა და საქართველოში ეკონომიკური ზრდის ოპტიმალური ტემპის განსაზღვრის მიზნით, გაანალიზებულია ქართველი მეცნიერის ვლ. პაპავას მიერ შემოთავაზებული „მკვეთრი ზრდის ეფექტის“ პროპორციული გადაფარვის ჰიპოთეზა და ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებლების კორექტირების ადექვატური მეთოდი.

ეკონომიკური ზრდის ტემპის კორექტირებისას და განვითარების სხვადასხვა დონეების მქონე ქვეყნების ეკონომიკური ზრდის ტემპების შედარებისას უფრო მეტი სიზუსტის უზრუნველყოფის მიზნით, სტატისტიკაში დასაბუთებულია რაოდენობრივი ცვლილებების თვისობრიობაში გადასვლის დიალექტიკური კანონის გათვალისწინების აუცილებლობა.

ასევე დასაბუთებულია, რომ ცალკეული მაკროეკონომიკური პარამეტრების დაბალანსებული დონე შესაძლებელია მიღწეულ იქნას როგორც დინამიკური, აგრეთვე სტატიკური წონასწორობის პირობებშიც. საქართველოში, 2013-2016 წლებში, საშუალოწლიური ეკონომიკური ზრდის 3,2%-იანი ტემპის არსებობა მიუთითებს სტატიკურ წონასწორობაზე, ვინაიდან ეკონომიკური ზრდის ასეთ დაბალ ტემპს არანაირი თვისობრივი ცვლილებების გამოწვევა არ შეუძლია საქართველოს მსგავს შედარებით განუვითარებელი ეკონომიკის მქონე ქვეყანაში.

**საკვანძო სიტყვები:** ეკონომიკური ზრდა, ეკონომიკური ზრდის ტემპი, „მკვეთრი ზრდის ეფექტი“.

Determination of the Optimal Economic Growth Rate Taking into Consideration the Drastic Growth Effect

Demna Kvaratskhelia,  
Associated Professor, GTU

## Summary

For the purpose of comparison of the economic growth rates of the countries at different levels of economic development and determining of the optimal economic growth rate in Georgia, the analysis of the proportional overlap hypothesis of “drastic growth effect” offered by Georgian scientist V.I. Papava and adequate method for adjustment of economic growth indicators.

To ensure better accuracy in adjusting of the economic growth indicators and comparison of the economic growth rates of the countries at different levels of development,

the article provides justification of the necessity of taking into consideration the dialectic law of transformation of the quantitative changes into the qualitative ones.

The article also argues that the balanced level of certain macroeconomic parameters could be achieved in the conditions of both, dynamic and static equilibrium. In 2013-2016, in Georgia, average annual economic growth rate of 3.2% indicates the static equilibrium as such low rate cannot cause any qualitative changes in such country with relatively underdeveloped economy as Georgia.

## პრობლემის არსი:

საქართველოში მკვეთრად დაბალია ეკონომიკური ზრდის ტემპი. ბოლო წლებში შეინიშნება მისი შემცირების ტენდენცია. ასე მაგალითად, 2014 წლისთვის ეკონომიკური ზრდის ტემპი შეადგენდა 4,6%-ს, 2015 წლისთვის იგი შემცირდა 2,8%-მდე, 2016 წლისთვის კი მშპ-ის მოცულობა გაიზარდა მხოლოდ 2,2%-ით (იხ. ცხრ. 1). ობიექტურობისთვის უნდა ითქვას, რომ ბოლო წლებში ეკონომიკური ზრდის საშუალო წლიური ტემპის შემცირებაში, გარეშე ფაქტორების, კერძოდ, მსოფლიოში არსებულ ფინანსურ კრიზისისა და უშუალო სამეზობლოში განვითარებული კონფლიქტების წვლილი, არც თუ უმნიშვნელოა. თუმცა უკიდურეს გაჭირვებაში მყოფი მოსახლეობისთვის ეს შედეგათი ნამდვილად არ არის, თანაც რაოდენ უცნაურადაც არ უნდა მოგვეჩვენოს, ხალხს აინტერესებს შედეგები და არა მიზეზები.

ცხრ.1. ეკონომიკური ზრდის ტემპები საქართველოში 2001-2016წწ

| წლები                       | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 |
|-----------------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| ეკონომიკური ზრდის ტემპი (%) | 4,8  | 5,5  | 11,1 | 5,9  | 9,6  | 9,4  | 12,3 | 2,3  |
| წლები                       | 2009 | 2010 | 2011 | 2012 | 2013 | 2014 | 2015 | 2016 |
| ეკონომიკური ზრდის ტემპი (%) | -3,8 | 6,2  | 7,2  | 6,4  | 3,4  | 4,6  | 2,8  | 2,2  |

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ცხრ.1-ის მონაცემებისა და ეკონომიკური ზრდის საშუალო წლიური ტემპის დასადგენად განხორციელებული გაანგარიშების (2016 წლისთვის გამოქვეყნებულ ნაშრომში [1] განხილული მეთოდის გამოყენებით) საფუძველზე ვლდებულობთ, რომ ეკონომიკური ზრდის საშუალო წლიური ტემპი 2001-2016 წლებსთვის შეადგენს - 5,5%, 2006-2016 წლებისთვის - 4,7%, 2011-2016 წლებისთვის - 4,4%, ხოლო 2013-2016 წლებისთვის კი, მხოლოდ - 3,2%.

5,5%-იანი ეკონომიკური ზრდის საშუალო წლიური ტემპი, ერთი შეხედვით, ურიგო მაჩვენებელს არ წარმოადგენს, თუმცა იგივეს ვერ ვიტყვით, შედარებით მოკლევადიანი პერიოდის (2013-2016წწ) შესატყვის 3,2%-იან საშუალო წლიურ ეკონომიკური ზრდის ტემპზე. აღნიშნული მაჩვენებელი საკმარისი არ არის ქვეყნის მდგრადი ეკონომიკური განვითარების უზრუნველსაყოფად და მოსახლეობის ცხოვრების პირობების გასაუმჯობესებლად, ვინაიდან იგი ვერ უზრუნველყოფს ქვეყნის წინაშე არსებული სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ამოცანების დროული და ეფექტიანი გადაწყვეტისთვის საჭირო რესურსების გამომუშავებას. 3,2%-იანი საშუალო წლიური ზრდის ტემპის შემთხვევაში მშპ-ს გაორმაგებისთვის საჭიროა 22 წელი (გაანგარიშების მეთოდი იხილეთ ნაშრომ [1]-ში). ქვეყანაში არსებული არასახარბიელო სასტატო პირობების, კერძოდ ერთ სულ მოსახლეზე გაანგარიშებით პროდუქციის გამოშვების მკვეთრად დაბალი დონის გათვალისწინებით, ცხადია, რომ 3,2%-იანი ზრდის ტემპის შემთხვევაში ქვეყანა თავს ვერ დააღწევს ეკონომიკურ სიდუხჭირეს.

მე-20 საუკუნის 60-იანი წლებიდან მსოფლიოს სწრაფად განვითარებადი ქვეყნების, მაგალითად, “აზიური ვეფხეების”, ეკონომიკური განვითარების ფონზე, თვით 5,5%-იანი საშუალო წლიური ზრდის ტემპიც მოკრძალებულ სიდიდედ წარმოგვიდგება. 1960-1996 წლებში მოსახლეობის ერთ სულზე მშპ-ის მოცულობა ჰონგ-კონგში წლიურად საშუალოდ 6,1%-ით, ხოლო სინგაპურში კი 7%-ით იზრდებოდა [2, გვ.: 197]. მოსახლეობის ზრდის მაღალი ტემპების გათვალისწინებით, ცხადია რომ აღნიშნულ ქვეყნებში უფრო მაღალი იქნებოდა მთელი ქვეყნის მასშტაბით წარმოებული მშპ-ის ზრდის საშუალო წლიური ტემპები (დაახლოებით 8%-ის დონეზე მაინც). აღნიშნულ პერიოდში ანალოგიური პროცესები შეინიშნებოდა სამხრეთ კორეის, ტაივანის, ხოლო 80-იანი წლების დასაწყისიდან ჩინეთის (ეკონომიკური ზრდის საშუალო წლიური ტემპი 1980-2006 წლებში შეადგენდა 9,3%-ს [3, გვ.: 197]), ინდონეზიის, ვიეტნამისა და ინდოეთის ეკონომიკებშიც.

ოპტიმალურობის თვალსაზრისით ეკონომიკური ზრდის საშუალო წლიური ტემპის შეფასებისას აუცილებელია კონკრეტული სიტუაციის გათვალისწინება.

როგორც წესი, სხვა თანაბარ პირობებში, ეკონომიკური განვითარების შედარებით დაბალი დონის ქვეყნებში შესაძლებელია ეკონომიკური ზრდის უფრო მაღალი ტემპების მიღწევა, ვიდრე ეკონომიკურად შედარებით განვითარებულ ქვეყნებში (ეს მოვლენა ცნობილია “მკვეთრი ზრდის ეფექტის” სახელწოდებით), რაც განპირობებულია კაპიტალის მწარმოებლურობასთან მიმართებაში კლებადი უკუგების კანონის მოქმედებით [4; 5; 6]. შესაბამისად, საქართველოში განხორციელებულმა ეკონომიკურმა პოლიტიკამ უნდა უზრუნველყოს ეკონომიკური ზრდის შედარებით მაღალი ტემპის მიღწევა. “შედარებით მაღალი ტემპის” ოპტიმალური მნიშვნელობის თუნდაც მიახლოებითი განსაზღვრაც კი, თავის

მხრივ წარმოადგენს ურთულეს ამოცანას.

#### ლიტერატურის მიმოხილვა:

სამეცნიერო-ეკონომიკურ ლიტერატურაში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ეკონომიკური ზრდის მოკლევადიანი და გრძელვადიანი ფაქტორების გამოვლენას, ცალკეული ქვეყნების ეკონომიკური ზრდის ტემპების შედარებას (მ.შ. • «მკვეთრი ზრდის ეფექტის» გათვალისწინებით) და კონკრეტული სიტუაციის გათვალისწინებით მისი ოპტიმალური დონის დადგენას.

ეკონომიკური ზრდის წყაროების ფაქტორული ანალიზის მოდელი, ანუ წარმოების მოცულობის ზრდის ტემპში წარმოების ფაქტორებისა (შრომისა და კაპიტალის) და წარმოების ფაქტორთა ერთობლივი მწარმოებლურობის წვლილის გაანგარიშების ხერხი, ქობი-დუგლასის საწარმოო ფუნქციაზე დაყრდნობით, შეიმუშავა რ. სოლოუმ [7]. წარმოების ფაქტორთა ერთობლივი მწარმოებლურობის წვლილი წარმოების მოცულობის ზრდის ტემპში მან განსაზღვრა ნარჩენი პრინციპით, რაც შემდგომ საფუძვლად დაედო ეკონომიკური ზრდის წყაროების უფრო დეტალურ განსაზღვრას.

სოლოუმ ასევე შეიმუშავა ეკონომიკური ზრდის მოდელი [8], რომელშიც ერთ მუშაკზე გაანგარიშებით კაპიტალის ცვლილებასა და პროდუქციის გამოშვების მოცულობის ცვლილებას შორის დამოკიდებულების ანალიზის საფუძველზე დაადგინა, რომ შესაბამისი საწარმოო ფუნქცია ხასიათდება კაპიტალის ზღვრული მწარმოებლურობის შემცირებით.

აღნიშნული კვლევების მიუხედავად, მისი ყურადღების მიღმა დარჩა “მკვეთრი ზრდის ეფექტის” პრობლემა, რაც განპირობებულია ობიექტური მიზეზებით, კერძოდ იმით, რომ მისი მოღვაწეობის პერიოდში აღნიშნული პრობლემა, რომლის წარმოქმნაც დაკავშირებულია აზიის სწრაფად განვითარებად, აგრეთვე პოსტსოციალისტურ ქვეყნებში ეკონომიკური ზრდის მაღალ ტემპებთან, სათანადო მასშტაბით ჯერ კიდევ არ იყო გამოვლენილი.

რ. ბარროს ნაშრომში გაანალიზებულია სხვადასხვა ქვეყნებში, ხანგრძლივი პერიოდის მანძილზე, ეკონომიკური ზრდის ტემპის ცვლილების მიზეზები, ემპირიული მონაცემების ანალიზის საფუძველზე დასაბუთებულია ეკონომიკური ზრდის შედარებით მაღალი ტემპების უზრუნველყოფის შესაძლებლობა — ეკონომიკურად შედარებით განუვითარებელ ქვეყნებში, რომლებისთვისაც დამახასიათებელია ერთ სულ მოსახლეზე გაანგარიშებით დაბალი შემოსავლებისა და კაპიტალშეიარაღების დაბალი დონის არსებობა, აგრეთვე ადამიანური კაპიტალის, ინსტიტუტებისა და ეფექტიანობის უზრუნველყოფი სხვა ცვლადების არასათანადო განვითარება [9].

დ. უეილის მონოგრაფიაში [2] გამოკვლეულია ფიზიკური კაპიტალისა და მწარმოებლურობის როლი ეკონომიკურ ზრდაში. ეკონომიკური ზრდის სოლოუმ მოდელზე დაყრდნობით, ნაშრომში ახსნილია, რომ კაპიტალის დაგროვებაში არსებული განსხვავებები წარმოადგენენ ერთ მუშაკზე შემოსავ-

ლებში და ეკონომიკური ზრდის ტემპებში ქვეყნებს შორის არსებული განსხვავებების ერთ-ერთ ძირითად მიზეზს. ამავე დროს დასაბუთებულია, რომ ერთ სულ მოსახლეზე გაანგარიშებით შემოსავლებში და ეკონომიკური ზრდის ტემპებში ქვეყნებს შორის არსებული განსხვავებების ასახსნელად, წარმოების ფაქტორების დაგროვებაში არსებულ განსხვავებებთან შედარებით, ბევრად უფრო მნიშვნელოვანია მწარმოებლურობაში არსებული ვარიაციები. ასევე დასაბუთებულია, რომ ეკონომიკური განვითარების დაბალ საფეხურზე მდგომ ქვეყნებს განვითარებულებთან შედარებით ეკონომიკური ზრდის უფრო მაღალი ტემპების მიღწევა შეუძლიათ კაპიტალის დაგროვებისა და მწარმოებლურობის ზრდის ხარჯზე. ეს განპირობებულია იმით, რომ რაც უფრო ჩამორჩება კაპიტალშეიარაღების მაჩვენებელი მდგრადი მდგომარეობის დონეს, მით უფრო მაღალია კაპიტალის ზღვრული პროდუქტი. ნაშრომიდან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ ეკონომიკურად ჩამორჩენილ ქვეყნებს განვითარებულ ქვეყნებთან შედარებით უფრო მაღალი ეკონომიკური ზრდის ტემპების მიღწევა შეუძლიათ ტექნოლოგიების გაუმჯობესებისა და ეფექტიანობის ამაღლების ხარჯზე.

2012-2013 წლებში გამოქვეყნებულ ნაშრომებში [10; 11] სოლოუს ნაშთის გასაანგარიშებელი ფორმულა და კობი-დუგლასის საწარმოო ფუნქცია მოდიფიცირებულია სახელმწიფოს ეკონომიკური უნარის გათვალისწინებით. დასაბუთებულია, რომ სოლოუს ნაშთის მოდიფიკაცია შესაძლებლობას მოგვცემს ეკონომიკური ზრდის სხვა წყაროების (შრომის, კაპიტალისა და ფაქტორთა ერთობლივი მწარმოებლურობის ცვლილება) მსგავსად, განისაზღვროს სახელმწიფოს ეკონომიკური უნარის „მოცულობის“ ცვლილების წვლილი ეკონომიკური ზრდის ტემპში და რაც მთავარია, ასეთი მოდიფიკაცია საშუალებას იძლევა უფრო მკაფიოდ შევავასოთ ტექნოლოგიური პროგრესის წვლილი ფაქტორთა ერთობლივი მწარმოებლურობის ზრდაში

ვლ. პაპავას ნაშრომში [5; 6], ეკონომიკური განვითარების განსხვავებული დონეების მქონე ქვეყნების ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებლების შედარების მიზნით, შემოთავაზებულია „მკვეთრი ზრდის ეფექტის“ პროპორციული გადაფარვის ჰიპოთეზა, რომლის საფუძველზეც წარმოდგენილია ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებლების კორექტირების შინაგანად არანინალმდეგობრივი (მისთვის დამახასიათებელი ინვარიანტულობის გათვალისწინებით) მეთოდი.

„მკვეთრი ზრდის ეფექტის“ საილუსტრაციოდ აღნიშნულ ნაშრომში მოყვანილია მონაცემები, რომლის თანახმადაც 2010 წლისთვის 2009 წელთან შედარებით საქართველოს მშპ გაიზარდა 6,3%-ით, ხოლო აშშ-ს მშპ კი მხოლოდ 3%-ით. „მკვეთრი ზრდის ეფექტის“ გამორიცხვის გარეშე აღნიშნული მაჩვენებლების უშუალო შედარებისას მივიღებდით, რომ საქართველოს ეკონომიკა აშშ-ის ეკონომიკასთან შედარებით თითქოსდა 2,1-ჯერ უფრო სწრაფად გაიზარდა, რაც მცდარ დასკვნებამდე მიგვიყვანდა. ასეთი

დასკვნებისგან თავის არიდების მიზნით, ნაშრომში გაანგარიშებულია აშშ-ში და საქართველოში ერთ სულ მოსახლეზე წარმოებული მშპ-ის თანაფარდობა, რის შედეგადაც დადგენილია, რომ 2010 წლისთვის აშშ-ში მშპ-ის მოცულობა ერთ სულ მოსახლეზე გაანგარიშებით 18-ჯერ აღემატებოდა საქართველოს ანალოგიურ მაჩვენებელს. ამრიგად, ვინაიდან აშშ-ს ეკონომიკა 18-ჯერ უფრო დიდია ვიდრე საქართველოს ეკონომიკა, ამიტომ ავტორის თანახმად, მკვეთრი ზრდის ეფექტის გათვალისწინებით, აშშ-ში საქართველოსთან შედარებით 18-ჯერ უფრო რთულია 1%-იანი ეკონომიკური ზრდის ტემპის მიღწევა [5, გვ.: 30]. აღნიშნული მსჯელობა ემყარება ლოგიკას, რომლის თანახმადაც 18-ჯერ მძიმე ტვირთის რაღაც მანძილზე გადასატანად საჭიროა 18-ჯერ უფრო მეტი ძალა და ენერგია, ვიდრე 18-ჯერ უფრო მსუბუქის - იმავე მანძილზე გადასატანად.

აღნიშნული მსჯელობიდან გამომდინარე, საქართველოსთვის 2010 წლისთვის გაანგარიშებულია ჰიპოთეტური ეკონომიკური ზრდის ტემპი ( $6,3\% : 18 = 0,35\%$ ), რომელიც მიჩნეულია აშშ-ს ექვივალენტურ ზრდად, ანუ დასაბუთებულია, რომ 2010 წლისთვის საქართველოს ეკონომიკის 6,3%-იანი ზრდა აშშ-ს ეკონომიკის 0,35%-იანი ზრდის ექვივალენტურია. ეს იმას ნიშნავს, რომ 2010 წლისთვის აშშ-ს ეკონომიკა საქართველოს ეკონომიკასთან შედარებით, საქართველოს ეკონომიკის მკვეთრი ზრდის ეფექტის პროპორციული გადაფარვის ჰიპოთეზის გათვალისწინებით, გაზრდილა 8,6-ჯერ ( $3 : 0,35$ ) უფრო მაღალი ტემპით და არა 2,1-ჯერ უფრო ნაკლებით, როგორც ეს ჩანს ფაქტობრივი ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებლების უშუალო შედარებიდან [5, გვ.: 31].

იგივე შედეგს მივიღებთ, თუკი გავიანგარიშებთ აშშ-სთვის საქართველოს ექვივალენტურ ჰიპოთეტური ეკონომიკური ზრდის ტემპს ( $3\% \times 18 = 54\%$ ), რაც იმას ნიშნავს, რომ აშშ-ს ეკონომიკა საქართველოს ეკონომიკასთან შედარებით, საქართველოს ეკონომიკის მკვეთრი ზრდის ეფექტის პროპორციული გადაფარვის ჰიპოთეზის გათვალისწინებით, გაზრდილა 8,6-ჯერ ( $54\% : 6,3\%$ ) უფრო მაღალი ტემპით, როგორც ეს ნინა აბზაცში იყო აღნიშნული. ეს იმას ნიშნავს აგრეთვე, რომ აშშ-ის ეკონომიკის 3%-იანი ზრდის ტემპის ექვივალენტურ ზრდას მივიღებდით საქართველოს ეკონომიკა რომ გაზრდილიყო 54%-ით და არა 6,3%-ით, როგორც ეს სინამდვილეში მოხდა.

აღნიშნული ნაშრომის თანახმად, მსოფლიოში წარმოებული მთლიანი შიდა პროდუქტის მოცულობა მსოფლიოს მოსახლეობის ერთ სულზე, 2009-2010 წლებში დაახლოებით 3,3-ჯერ აღემატება საქართველოში მოსახლეობის ერთ სულზე მშპ-ს მოცულობას. ამავე დროს მსოფლიოს გასაშუალებული ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებელი 2010 წლისთვის იყო 4,2%-ის ტოლი. შესაბამისად, „მკვეთრი ზრდის ეფექტის“ პროპორციული გადაფარვის ჰიპოთეზის გათვალისწინებით, 2010 წლისთვის მსოფლიოს 4,2%-იანი გასაშუალებული ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებელი საქართველოს ეკონომიკის დაახლოე-



ბით 14%-იანი (4,2 . 3,3) ზრდის ექვივალენტურია [5, გვ.: 31-32].

### ჰიპოთეტური ეკონომიკური ზრდის ტემპის კორექტირება:

საქართველოსთვის ერთი და იმავე მეთოდით გაანგარიშებული ჰიპოთეტური ეკონომიკური ზრდის ორი მაჩვენებლიდან (54% და 14%), რომელია უფრო რეალური, ან მიახლოებითი?

განვითარების სხვადასხვა დონეების მქონე ქვეყნების ეკონომიკური ზრდის ტემპების შედარებისას უფრო მეტი სიზუსტის უზრუნველსაყოფად მიზანშეწონილად მიმაჩნია რაოდენობრივი ცვლილებების თვისობრიობაში გადასვლის დიალექტიკური კანონის გათვალისწინება. საქმე ისაა, რომ დიდ ეკონომიკაში (ერთ სულ მოსახლეზე გაანგარიშებით მშპ-ს მოცულობის გათვალისწინებით) მცირე ეკონომიკასთან შედარებით, ერთი მხრივ, წარმოების ფაქტორებთან მიმართებაში კლებადი უკუგების კანონის მოქმედების შედეგად, რა თქმა უნდა, ბევრად უფრო რთული მისაღწევია ეკონომიკის ერთი პროცენტით ზრდა, მაგრამ მეორეს მხრივ, რაოდენობრივი ცვლილებების თვისობრიობაში გადასვლის დიალექტიკური კანონის მოქმედების შედეგად, იმავე ერთ პროცენტის ზრდის ტემპის უზრუნველსაყოფად დიდ ეკონომიკას მცირე ეკონომიკასთან შედარებით გააჩნია ეფექტიანი ფუნქციონირებისთვის აუცილებელი ბევრად უკეთესი გარემო-პირობები, კერძოდ: უკეთესი ინსტიტუტები, უკეთესი ინფრასტრუქტურა, უფრო კვალიფიციური ხელისუფლება და ბიუროკრატია, უკეთესი საგანმანათლებლო და ჯანდაცვის სისტემა და ა. შ..

აღნიშნული გარემო-პირობების გათვალისწინება თავისთავად მოითხოვს ჰიპოთეტური ეკონომიკური ზრდის ტემპის შესაბამის კორექტირებას.

ამასთან, მაკორექტირებელი კოეფიციენტის ზუსტი განსაზღვრა ძნელია ინსტიტუტების, ინფრასტრუქტურის, საგანმანათლებლო და ჯანდაცვის სისტემების, აგრეთვე ხელისუფლებისა და ბიუროკრატის ფუნქციონირების ხარისხობრივი მახასიათებლების მათემატიკური ფორმულირების სირთულის გათვალისწინებით. მიუხედავად ამისა, ეკონომიკური განვითარების ყველაზე წარმატებულ ნაგებობებში საქართველოსა და გარდამავალი ეკონომიკის მქონე სხვა ქვეყნების (ლიტვა, ლატვია, ესტონეთი, სომხეთი, ჩინეთი, ბელარუსი, უკრაინა და ა. შ.) ეკონომიკური ზრდის საშუალო წლიური ტემპების (დაახლოებით 7-12%-ის ფარგლებში) გათვალისწინებით (იხ. ხ. 2), შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ბოლო ასწლეულში აშშ-სთვის დამახასიათებელი საშუალოწლიური ეკონომიკური ზრდის დაახლოებით 3%-იანი ტემპის ექვივალენტურს წარმოადგენს საქართველოს ეკონომიკის საშუალოწლიური ზრდა დაახლოებით 7-12 %-ის ფარგლებში. შესაბამისად, აშშ-ს ეკონომიკის 1%-იანი ზრდის ექვივალენტურად უნდა მივიჩნიოთ საქართველოს ეკონომიკის დაახ-

ლოებით 2,3-4%-იანი ზრდა.

ცხრ.:2 გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში ეკონომიკური ზრდის ტემპები %-ში, 2003-2007წწ

| წლები      | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | საშუალო 2003-2007წწ |
|------------|------|------|------|------|------|---------------------|
| ბელარუსი   | 7,0  | 11,4 | 9,4  | 10,0 | 8,6  | 9,3                 |
| ესტონეთი   | 7,1  | 8,1  | 9,4  | 10,0 | 7,2  | 8,4                 |
| ლატვია     | 7,2  | 8,7  | 10,6 | 12,2 | 10,0 | 9,7                 |
| ლიტვა      | 10,2 | 7,3  | 7,8  | 7,8  | 9,8  | 8,6                 |
| საქართველო | 11,1 | 5,9  | 9,6  | 9,4  | 12,3 | 9,6                 |
| სომხეთი    | 14,0 | 10,5 | 13,9 | 13,2 | 13,7 | 13,0                |
| ჩინეთი     | 10,0 | 10,1 | 10,4 | 11,6 | 13,0 | 11,0                |
| სლოვაკეთი  | 4,7  | 5,2  | 6,5  | 8,5  | 10,4 | 7,0                 |
| უკრაინა    | 9,6  | 12,1 | 2,7  | 7,3  | 7,6  | 7,8                 |
| რუმინეთი   | 5,2  | 8,5  | 4,2  | 7,9  | 6,2  | 6,4                 |

წყარო: სტატისტიკური წელიწადული 2009. საქართველოს ეკონომიკური განვითარების სამინისტრო. სტატისტიკის დეპარტამენტი. გვ.: 317

ეკონომიკური განვითარების სხვადასხვა მახასიათებლების მიხედვით მსოფლიო ეკონომიკაც გამოირჩევა არაერთგვაროვნებითა და უკიდურესი პოლარიზაციით, ამიტომ მსოფლიოს გასაშუალებული ეკონომიკური ზრდის 4,2%-იანი ტემპის მიმართ გაანგარიშებული საქართველოს ჰიპოთეტური ეკონომიკური ზრდის 14%-იანი ტემპი გარემო-პირობების, ანუ ინსტიტუტებისა და ინფრასტრუქტურის განვითარების დონის, ხელისუფლებისა და ბიუროკრატის ხარისხის და ა.შ. გათვალისწინებით კორექტირებისას (წინა აბზაცში მონაცემებზე დაკვირვებით განხორციელებული კორექტირების ანალოგიურად) ასევე შეიძლება მივიჩნიოთ 7-12%-ის ტოლფასად. ამ შემთხვევაში მსოფლიო ეკონომიკის 1%-იანი ზრდა საქართველოს ეკონომიკის დაახლოებით 1,7-2,8%-იანი ზრდის ექვივალენტურია.

ზემოაღნიშნული ანალიზიდან გამომდინარე, მიმაჩნია, რომ 7-12%-ის ფარგლებში არსებული ეკონომიკური ზრდის საშუალო წლიური ტემპი საქართველოსთვის წარმოადგენს ოპტიმალურ მნიშვნელობას, ანუ იმ დონეს, რომელიც შეესაბამება საქართველოს ეკონომიკური განვითარების პარამეტრებს, მ.შ. ერთ სულ მოსახლეზე გაანგარიშებით პროდუქციის გამოშვების მკვეთრად დაბალ დონეს.

საქართველოს მთავრობის მოვალეობაა, ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების თანამედროვე ეტაპის მოთხოვნების შესაბამისი ეკონომიკური ზრდის ტემპის (7-12%-ის ფარგლებში) მისაღწევად აუცილებელი გარემო-პირობების ფორმირება, წინააღმდეგ შემთხვევაში კიდევ დიდხანს თავს ვერ დავაღწევთ კრიზისულ მოვლენებს. ეკონომიკური ზრდის მაღალი ტემპების უზრუნველყოფის გარეშე ცალკეული მაკროეკონომიკური პარამეტრების გაუმჯობესება სასურველ შედეგს ვერ მოგვცემს. აღნიშნულს ადასტურებს საქართველოს ეკონომიკაში ბოლო წლებში განვითარებული მოვლენები, კერძოდ, სავალუტო კრიზისმა, სტაბილურად მაღალმა უმუშევრობამ, შემოსავლების სტაგნაცია-შემცირებამ და მოსახლეობის საზღვარგარეთ მასიურმა იმი-

გრაჯიამ, თვალნათლივ წარმოაჩინა საქართველოს ეკონომიკაში არსებული პრობლემები, თუმცა მისი ჭეშმარიტი მიზეზების გაუზარებლობამ გამოიწვია სამთავრობო და საექსპერტო წრეების მიერ არაადეკვატური განცხადებების გაკეთება, რამაც კიდევ უფრო მეტი დაბნეულობა გამოიწვია საზოგადოებაში. ასე მაგალითად, 2016 წლის მანძილზე ხშირად გაისმოდა განცხადებები იმის შესახებ, რომ - ქვეყანაში მაკროეკონომიკური პარამეტრები გაუმჯობესებულია, ამიტომ დოლართან თანაფარდობაში ლარის ბოლოდროინდელ გაუფასურებაში შიდა ფაქტორების წვლილი მინიმალურია.

საქართველოს ეკონომიკაში მიმდინარე ნეგატიური პროცესების შეფასებისას, ხელისუფლებისა და მისი მხარდამჭერი ექსპერტების მხრიდან აქცენტი ძირითადად კეთდება (უმეტესწილად არც თუ უსაფუძვლოდ) საგარეო-ეკონომიკურ ფაქტორებზე. პრობლემა ისაა, რომ ასეთ დროს, ხშირად ყურადღების მიღმა რჩება ქვეყნის შიგნით მაკრო და მიკრო დონეებზე არსებული არასასურველი პროცესები, რომლებიც შესაძლოა, განსაზღვრულ კონკრეტულ სიტუაციაში, გარეშე ნეგატიურ ფაქტორებთან შედარებით უწყინარად გამოიყურებოდნენ (შეგუებისა და ინერციის ძალით), თუმცა დროთა ვითარებაში შესაძლოა შეიძინონ უკიდურესად დამანგრეველი ძალა და გამოიწვიონ ეკონომიკური პროცესების დრამატული განვითარება. ამიტომ, არ შეიძლება ეკონომიკური კრიზისის მიზეზების მხოლოდ საგარეო ფაქტორებში ძიება, რაოდენ აშკარა და მნიშვნელოვანიც არ უნდა იყოს ისინი და ამით თავის დამშვიდება. აუცილებელია შიდა, თუნდაც მეორეხარისხოვანი მიზეზების გამოკვლევა-განალიზებაც. წინააღმდეგ შემთხვევაში მოსალოდნელია ერთი შეხედვით უმნიშვნელო, მაგრამ გრძელვადიან პერსპექტივაში არსებითი ხასიათის შიდა მიზეზები მხედველობის მიღმა დარჩეს. ეკონომიკისთვის ამა თუ იმ კონკრეტულ სიტუაციაში დამახასიათებელი ტენდენციებისა და კანონზომიერებების, ამა თუ იმ მიზეზით გაუთვალისწინებლობა კი, ხშირად მაკროეკონომიკური პოლიტიკის წარუმატებლობისა და/ან დაბალეფექტიანობის მიზეზია. ამიტომაცაა აუცილებელი ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავება როგორც გარეშე, აგრეთვე შიდა მიზეზების ობიექტურ შეფასებებზე დაყრდნობით.

ცალკეული მაკროეკონომიკური პარამეტრების კუთხით პრობლემების არარსებობა, რა თქმა უნდა, მისასალმებელი ფაქტია (თუმცა მისი არარსებობა თვით არაეკონომისტებისთვისაც ძნელი წარმოსადგენია საქართველოს ეკონომიკაში არსებული უმძიმესი კრიზისული ვითარების ფონზე). აღნიშნული პრობლემების არსებობა-არარსებობის შესაძლო შედეგებზე მსჯელობისას გასათვალისწინებელია დროითი ფაქტორის როლი. კერძოდ ის, რომ ცალკეული მაკროეკონომიკური პარამეტრების, მაგალითად, ბიუჯეტის შემოსავლებისა და ხარჯების სფეროში არსებული წესრიგი ისეთ კრიზისულ მოვლენების განვითარებას, როგორიცაა უმუშევრობის

ზრდა, ეროვნული ვალუტის კურსის აღმა-დაღმა ყოვლად გაუმართლებელი არასტაბილური ცვლილება, მოსახლეობის ცხოვრების პირობების გაუარესება და ა. შ., გამოიწვევს არა სტატიკური, არამედ მხოლოდ დინამიკური ნონასწორობის პირობებში. ეს იმას ნიშნავს, რომ მაკროეკონომიკური პარამეტრების დაბალანსებული დონე შესაძლებელია მიღწეულ იქნას გრძელვადიანი სტატიკური ნონასწორობის პირობებშიც. თუმცა ასეთი ნონასწორობა გამოიწვევს ეკონომიკურ განვითარებას და საქართველოსნაირ სუსტად განვითარებულ ქვეყანაში გამოიწვევს ეროვნული ვალუტის სტაბილურობასაც. მაგალითად, ეკონომიკურ ზრდის 3,2%-იან საშუალოწლიურ ტემპს, რასაც ადგილი ჰქონდა 2013-2016 წლებში, არანაირი თვისობრივი ცვლილებების გამოწვევა არ შეუძლია საქართველოს მსგავს შედარებით განუვითარებელი ეკონომიკის მქონე ქვეყანაში, ანუ ეკონომიკური ზრდის ასეთ დაბალ ტემპს, ეკონომიკაში მოსალოდნელი თვისობრივი ცვლილებების თვალსაზრისით, ფაქტიურად გააჩნია ზრდის ნულოვანი ტემპის ეფექტი.

საქართველოს სწრაფ ეკონომიკურ განვითარებას უზრუნველყოფს მხოლოდ მაკროეკონომიკური პარამეტრების დაბალანსება დინამიკური ნონასწორობის, ანუ სწრაფი ეკონომიკური ზრდის (დაახლოებით 7-12%-ის ფარგლებში) პირობებში, რაც თავის მხრივ გაზრდის ქვეყნის კონკურენტუნარიანობას, რაც ეროვნული ვალუტის გაცვლითი კურსის შედარებით სტაბილურობის უზრუნველყოფის ერთ-ერთი აუცილებელი (თუმცა არასაკმარისი) პირობაა.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ უახლოეს წლებში ეკონომიკური ზრდის ასეთი მაღალი ტემპის მიღწევის შანსი, არახელსაყრელი შიდა და გარე ფაქტორების გათვალისწინებით, უკიდურესად მინიმალურია. თუმცა ასეთი პესიმისტური დასკვნა არ ნიშნავს იმას, რომ ხელისუფლებამ და მოსახლეობამ გულზე ხელი დაიკრიფოს და ვითარების შესაცვლელად ღირებული არაფერი მოიმოქმედოს. აღნიშნული მინიმალური შანსის რეალიზაცია, მინიმუმ კი - მომავლისთვის სასურველი სასტარტო პირობების მომზადება, მოსახლეობისგან მუხლჩაუხრელ შრომას მოითხოვს. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ხელისუფლებისა და მისი შემადგენელი ბიუროკრატის მიერ მის წინაშე არსებული ურთულესი ამოცანების გააზრება და ქვეყნის ინტერესების შესაბამისი გადაწყვეტილებების მიღება, მ.შ. მაღალკვალიფიციურ დონეზე შემუშავებული ეკონომიკური პოლიტიკის გატარება. არანაკლებ მნიშვნელოვანია ხელისუფლების მხრიდან მეტი გულისხმიერებისა და თანაგრძნობის გამოვლენა მოსახლეობის პრობლემების მიმართ. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით ღირებულია ხელისუფლების წარმომადგენლების მიერ ცხოვრების შედარებით მოკრძალებული წესის არჩევა და ამ გზით სოლიდარობის გამოვლენა ეკონომიკურ სიდუხჭირეში მყოფი თანამოქალაქეების პრობლემების მიმართ.

ხელისუფლების ეფექტიანობა, სამართლიანობისა

და უსაფრთხოების უზრუნველყოფასთან ერთად, იზომება ეკონომიკური ზრდის მაღალი ტემპების მიღწევითა და მოსახლეობის ცხოვრების პირობების საყოველთაო გაუმჯობესებით. როცა ამ მიმართულებებით მიღწევები უკიდურესად მოკრძალებულია, ხელისუფლების ზედა ემელონების წარმომადგენლების მიერ არაჯეროვნად მაღალი ხელფასების, პრემიებისა და სხვა დაუმსახურებელი დამატებითი მატერიალური სიკეთეების მიღება ნამდვილად არაკორექტულია და საყოველთაო ნიჰილიზმის გაბატონების საწინდარია.

**საქართველოს მოსახლეობამ, განსაკუთრებით კი ელიტამ და ხელისუფლებამ უნდა გაითავისოს, რომ:**

1. განვითარება შემდეგი ეტაპი არ არის. ის არც თავისით განხორციელდება. შესაბამისი ნაბიჯი დღესვე უნდა გადადგა და განვითარება დღესვე უნდა დაიწყოს;

2. სიტუაციური მოქმედება და ნერტილოვანი დარტყმები უმეტესწილად შედეგის მომცემი არაა. საჭიროა სისტემური, ყოვლისმომცველი ხასიათის ცვლილებების დაგეგმვა-რეალიზაცია;

3. კრიზისი საფრთხეებთან ერთად იმანენტურად გულისხმობს შესაძლებლობებს, ვინაიდან მისი არსებობა ცალსახად მიუთითებს სისტემის ფუნქციონირებაში ხარვეზებისა და პრობლემების არსებობის შესახებ, რომელთა დაძლევა და წარმატებული წინსვლა მოითხოვს რადიკალურ, კონკრეტულ შედეგებზე ორიენტირებული ცვლილებების განხორციელებას. კრიზისის პერიოდში სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის მკვეთრი გაუარესება, საზოგადოებას რადიკალური ცვლილებების გარდა, სხვა ალტერნატივას არც უტოვებს. ასეთი პერიოდი საუკეთესო დროა ცვლილებებისთვის, რადგან სიახლე ყველას სჭირდება და მონიწილმდეგეები, როგორც წესი, შედარებით მცირენი არიან. სხვა საკითხია ის, რომ ცვლილებების მონიწილმდეგეთა მცირერიცხოვან ჯგუფს არ აწყობს მათი განხორციელება, ვინაიდან ისინი სწორედ კრიზისულ სიტუაციებში ახდენენ საკუთარი მერკანტილური მიზნების ყველაზე მომგებიან რეალიზაციას. პრობლემა ისაა, რომ მათ ცვლილებებისთვის წინააღმდეგობის გასაწევად საკმაოდ ძალა (პოლიტიკური, ფინანსური) გააჩნიათ. ასეთ დროს, პატიოსანი და გონიერი მთავრობის დანიშნულებაა აღნიშნული ჯგუფის სამართლებრივი ნეიტრალიზაცია და სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ცვლილებების დაუყოვნებლივი განხორციელება;

4. "იმედგაცრუებულ კაცს სამშობლო არ გააჩნია" (ალბერტ კამიუ), მით უფრო, თუკი იმედგაცრუებათა კასკადი ატყდება თავს. ამიტომ, თუ ჩვენ ვერ შევძლებთ შედარებით სწრაფ ეკონომიკურ განვითარებას, მ.შ. მოსახლეობის ყველაზე დაბალშემოსავლიანი ფენების კეთილდღეობის არსებითი გაუმჯობესების უზრუნველყოფი ეკონომიკური პოლიტიკის გატარებას, მაშინ ჩვენი ქვეყნის სულ უფრო მეტი მოქალაქე გადასახლდება უცხოეთში და ქვეყანა ქართველი ეთნოსისგან საბოლოოდ დაიცლება. შესაბამისად, უმცირესობაში დარჩენილი ქართველი ეთნოსი საკუთარი ქვეყნის პოლიტიკურ ბედის გადაწყვეტის დღესდღეობით არსებულ (მსოფლიო გლობალური წესრიგით განსაზღვრულ) ისედაც მიზერულ უფლებებსაც საბოლოოდ დაკარგავს.

5. უნდა ავირჩიოთ ეკონომიკური განვითარების ისეთი მოდელი, რომლის ფარგლებშიც ეკონომიკის სუბიექტების საქმიანობის კოორდინაციასა და რესურსების განაწილებაში ძირითად როლს, როგორც წესი, შეასრულებს ბაზარი და მისი ინსტრუმენტები: თავისუფალი ფასები, თავისუფალი მენარმეობა, ინოვაციური კონკურენცია, ხოლო სახელმწიფოს, როგორც წარმოების მე-5 სრულფასოვანი ფაქტორის მარეგულირებელი ფუნქცია ხელოვნურად არ იქნება დაკნინებული ულტრა-მემარჯვენე იდეოლოგიის პროპაგანდისტული მეთოდებით და იგი (სახელმწიფო) შეძლებს საბაზრო ეკონომიკის ფუნქციონირებისთვის დამახასიათებელი უარყოფითი ეფექტების პრევენციასა და/ან განეიტრალება-აღმოფხვრას, ეკონომიკის განვითარების ხელშეწყობი ეფექტიანი ინკლუზიური ინსტიტუტების ფორმირებასა და ეფექტიანი ეკონომიკური პოლიტიკის გატარებას.

6. ეკონომიკური პოლიტიკა, რომელიც გამართლებულია ერთ ისტორიულ და/ან სივრცობრივ კონტექსტში, სრულიად კონტრპროდუქტიული შეიძლება აღმოჩნდეს მეორეში. ამა თუ იმ ეკონომიკური დოქტრინისადმი რელიგიური რწმენა ყოვლად გაუმართლებელია. რომელიმე ეკონომიკური დოქტრინა არა თვითმიზანი, არამედ მიზნის (ეკონომიკური განვითარების, ანუ: უსაფრთხოების, სამართლიანობისა და კეთილდღეობის) მიღწევის საშუალებაა.

7. უნდა შეიქმნას სათანადო პირობები და სტიმულები ეკონომიკური სუბიექტების სამენარმო საქმიანობის და/ან მათი უნარ-ჩვევების რეალიზაციის წასახალისებლად. ამავე დროს, გათვალისწინებულ უნდა იქნას ჩვენს თანამემამულეთა ერთი ნაწილის მცონარე ხასიათი და ერთხელ მიღწეულით დაკმაყოფილების არც თუ სანაქებო თვისება.

ერიკ-რეინერტის თანახმად: "დასავლური ეკონომიკისათვის დამახასიათებელია, რომ ორგანიზაციების განვითარება არ წყდება მაშინაც კი, როცა მფლობელს საკმარისი ფული აქვს ოჯახის გამოსაკვებად" [12].

შესაბამისად, დაბეგვრის ზომიერად პროგრესულმა სისტემამ საქართველოში ეკონომიკური სუბიექტები უნდა აიძულოს მეტი იშრომონ მიღწეულის შესანარჩუნებლად და ახალი სიმაღლეების დასაპყრობად.

8. გაუმართლებელია ფისკალური პოლიტიკის საგადასახადო კომპონენტის სეგმენტის შეზღუდვა კონსტიტუციით (რაზეც ხშირად მიუთითებენ აკადემიური წრეების ცალკეული წარმომადგენლები), რომლის თანახმადაც მთავრობას არ გააჩნია გადასახადების ზრდისა და ეფექტიანი ფისკალური პოლიტიკის განხორციელების შესაძლებლობა, რაც მას ხელიდან აცლის ეკონომიკური პოლიტიკის ამ მნიშვნელოვან ინსტრუმენტს;

კონსტიტუციის აღნიშნული ნორმა მიღებულ იქნა წინა ხელისუფლების პირობებში - საერთაშორისო საფინანსო-ეკონომიკური ორგანიზაციების მხარდაჭერის მოპოვებისა და პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების წასახალისების მიზნით. ასეთი გზებით იქმნებოდა მითები საქართველოში ბიზნესისთვის სასურველი გარემოს არსებობის შესახებ. იმჟამინდელი ხელისუფლებისთვის პრობლემას არ წარმოადგენდა ასეთი ნორმის არსებობის პირობებში ეფექტიანი საგადასახადო პოლიტიკის გატარების შეუძლებლობა, რადგან აუცილებლობის შემთხვევაში იგი საჭირო სახსრე-



ბის მობილიზაციას, არაფორმალური გზებით, ბიზნესის დატერორების გზით, წარმატებით ახორციელებდა.

9. ეკონომიკური ზრდის პარალელურად იზრდება, თუ პირიქით მცირდება ეროვნული სიმდიდრე? იზრდება თუ არა ქარხნებსა, ფაბრიკებსა, მანქანა-დანადგარებსა, განაყოფიერებულ სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ნაკვეთებსა და ინფრასტრუქტურულ ობიექტებში მატერიალიზებული ქვეყნის ერთობლივი საწარმოო სიმძლავრე, თუ ადგილი აქვს ვირტუალურ ზრდას — უცხოური დახმარებების, უცხოეთიდან ფულადი გზავნილების, ჯარისა და ხე-ტყის ექსპორტის, ტურიზმის ცალმხრივი განვითარების (მაგალითად, ადგილობრივი წარმოების კვების პროდუქტების შესაბამისი მოცულობით მიწოდების გარეშე) და ა. შ. ხარჯზე.

10. ქვეყანა, რომელსაც არ გააჩნია განვითარებული აგრარული და ინდუსტრიული სექტორები, საბოლოო ანგარიშით, განწირულია: სიღარიბისთვის; მმართველობის არადემოკრატიული მოდელის დამკვიდრებისთვის, ვინაიდან კრედიტებზე და საარჩევნოდ გამიზნულ სოციალურ დახმარებებზე დამოკიდებულ მოსახლეობას დიდი არჩევანი არ გააჩნია, იგი ხელისუფლების შემყურედ და მისი ნება-სურვილის უპირობო აღმსრულებლად ყალიბდება; მოსახლეობის პერმანენტული ემიგრაციისთვის, რაც საბოლოო ანგარიშით დაგვირგვინდება მოსახლეობის დეპოპულაციის გაძლიერებით (შრომისუანარიანი მოსახლეობის ემიგრაციის, შობადობის შემცირებისა და მოსახლეობის დაბერების შედეგად).

11. ქვეყანას, რომლის მოსახლეობაც მცირდება და თანაც პარალელურად ბერდება, მომავალი არ აქვს. წინა ხელისუფლება პრობლემის მოგვარებას, როგორც ჩანს, ძირითადად უცხოელთათვის მოქალაქეობის მინიჭების, უფრო მეტიც მათი, მაგალითად ბურების მასობრივი ჩამოსახლების გზით ფიქრობდა. ანაკლიაში გათვალისწინებული გრანდიოზული პორტის მშენებლობის დაფინანსება და ნახევარმილიონიანი ქალაქის შევსებაც ალბათ მოხდებოდა ამ პორტის ფუნქციონირებით დაინტერესებული აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნების მიერ.

აღნიშნული პოლიტიკა რამდენიმე პრობლემის გადაჭრას ისახავდა მიზნად. უპირველეს ყოვლისა, უცხოეთში ემიგრირებული პოლიტიკურად აქტიური და შესაბამისად, "აბეზარი" ქართველების ნაცვლად, მმართველი ელიტა მიიღებდა, ყოველ შემთხვევაში მოკლევადიან პერიოდში მაინც, შედარებით მორჩილ, მის მაღლიერ და საარჩევნო მიზნებისთვის სასწრაფო წესით "ნატურალიზებულ" იმიგრანტებს. მეორეს მხრივ, მათ ხარჯზე მოხდებოდა ეკონომიკური ზრდისთვის აუცილებელი ადამიანური რესურსების შევსებაც. თანაც უცხოელებთან, მაგალითად, იმავე ბურებთან ასოცირდებოდა სასოფლო-სამეურნეო წარმოების სფეროში წარმოების ახალი მეთოდებისა და ახალი ტექნოლოგიების დანერგვა. საბოლოო ანგარიშით, არც ბურები გადმოსახლდნენ საქართველოში, ახალი ხელისუფლების პრიორიტეტიც გარკვეულწილად შეიცვალა და ანაკლიის პორტის პროექტიც უფრო რეალისტური გახდა, უცხოელებზე სასოფლო-სამეურნეო მიწის ნაკვეთების ტოტალური, უთავბოლო გაყიდვაც დროებით შეიზღუდა, თუმცა კრიზისიდან გამოსავალი მაინც არ ჩანს. ასეთი ვითარება ხელისუფლებას, წესით ქვეყნის ეკონომიკური განვითარებისა და ძირძველი მოსახლეობის რაოდენობის გადიდების ეფექტიანი გზების

ძიებისკენ უნდა უბიძგებდეს, თუმცა მხოლოდ წესით, ვინაიდან ჯერჯერობით ასეთი გზების ძიების მზადყოფნა არ სცდება ცალკეულ სიტყვიერ განცხადებებს;

12. ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაში, მ.შ. დემოგრაფიულ სფეროში არსებული კრიზისული ვითარების შესაცვლელად, უპირველეს ყოვლისა, აუცილებელია სახელმწიფო მმართველობის სისტემამ საკუთარი მოქალაქეები პატრიციებად და პლებეებად არ დააყოს და შესაბამისი ფორმალური თუ არაფორმალური ურთიერთობების დამკვიდრებით მოსახლეობის უმრავლესობა საკუთარ სამშობლოსთან არ გააუცხოოს. ამისთვის კი, ხელისუფლების ძალისხმევით და საზოგადოების მონაწილეობით საჭიროა შეიქმნას ისეთი გარემო (ყველასთვის თანაბარი უფლებების, ვალდებულებებისა და პასუხისმგებლობების უზრუნველყოფი ეფექტიანი ინკლუზიური ინსტიტუტების, თანამედროვე მოთხოვნების შესატყვისი ინფრასტრუქტურის, ეფექტიანად ფუნქციონირებადი ხარისხიანი მთავრობის, ეფექტიანი განათლების სისტემის და ა.შ. სახით), რომელიც საქართველოს მოსახლეობას სამშობლოში საკუთარი უნარ-შესაძლებლობების შეუფერხებლად გამოვლენისა და ღირსეული არსებობისთვის საჭირო სახსრების გამოუმუშავების საშუალებას მისცემს. პარარელურად აუცილებელია ხელისუფლებამ განახორციელოს ეფექტიანი, ოპტიმისტური მოლოდინების ფორმირებაზე ორიენტირებული ეკონომიკური პოლიტიკა, აგრეთვე მინიმუმადე დაიყვანოს ნეპოტიზმის და ინსტიტუციური, ელიტური, თუ სხვა სახის კორუფციის გამოვლინებანი.

13. ნებისმიერი სისტემის (პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური) შიგნით ყოველთვის არსებობს რაღაც ძალა, ერთგვარი ენერგიის წყარო, რომელიც უზრუნველყოფს როგორც აღნიშნული სისტემის მდგრადობა-სტაბილურობას, აგრეთვე მის განვითარება-სრულყოფას მასში არსებული წონასწორობის რღვევისა და წონასწორობის ახალი ნიშნულისკენ მოძრაობის გზით. კაპიტალისტური ეკონომიკის პირობებში ასეთ ძალას წარმოადგენს ინოვაციური კონკურენცია

ამავე დროს, კონკურენციას, რომელიც კაპიტალიზმის მთავარი მამოძრავებელი ძალაა, სოციალური სინდისის ფენომენი და ადექვატური ინსტიტუტების ფორმირების უნარი არ გააჩნია. თუმცა მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ პერიოდში კაპიტალიზმმა გამოავლინა აღნიშნული მიმართულებით პროგრესის უნარი, რაც განაპირობა შიდა (საგანმანათლებლო სისტემის სრულყოფამ, საზოგადოების დაბალ და საშუალო შემოსავლიანი ფენების ორგანიზებულობის დონის ამაღლებამ, სოციალური პარტნიორობათანამშრომლობის უპირატესობათა აღიარებამ და ა. შ.) და გარე (ორ დაპირისპირებულ სისტემას შორის მძაფრმა ბრძოლამ და კონკურენციამ) ფაქტორების ურთიერთ კეთილისმყოფელმა გავლენამ. აღნიშნული ტრანსფორმაციის შედეგად მე-20 საუკუნის მეორე ნახევარში დასავლეთის განვითარებულ ქვეყნებში ჩამოყალიბდა კაცობრიობის ისტორიის

მანძილზე ყველაზე სამართლიანი და რაციონალური სოციალურ-ეკონომიკური სისტემა, სოციალურად ორიენტირებული საბაზრო ეკონომიკის სახით. თუმცა ორპოლუსიანი მსოფლიო წესრიგის ერთპოლუსიანად გარდაქმნის შემდეგ, დასავლეთი, როგორც ჩანს, ეიფორიამ მოიცვა, რასაც მოჰყვა ყურადღების მოდუნება სოციალური პრობლემებისადმი, რამაც სათავე დაუდო უთანასწორობის გაღრმავების ტენდენციებს, საბოლოო ანგარიშით კი, აღნიშნული პროცესი დაგვირგვინდა ლოგიკური შედეგით: ბრექსიტითა და ტრამპის ტრამპლინით.

**აღნიშნულიდან გამომდინარე, მუდმივად აუცილებელია ბალანსის დაცვა ეკონომიკურ ეფექტიანობასა და სოციალურ სამართლიანობას შორის;**

14. შემოსავლების უთანასწორო განაწილება განაპირობებს ერთობლივი მოთხოვნის, შესაბამისად ერთობლივი მიწოდების სტრუქტურის დეფორმაციას. მოსახლეობის უდიდესი ნაწილის მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობა განაპირობებს ფართე მოხმარების საქონელზე მათი მოთხოვნის შეზღუდვას, რაც ზღუდავს აღნიშნული საქონლის წარმოება-მიწოდებასაც. მოსახლეობის შედარებით მაღალშემოსავლიანი ნაწილის მოთხოვნილება ბევრად უფრო მრავალფეროვანია, მაგრამ აღნიშნული ფენა შედარებით მცირერიცხოვანია, ამასთან განსაკუთრებით პრეტენზიულია და ადგილობრივ ნაწარმს ამჯობინებს უფრო ხარისხიან და პრესტიჟულ უცხოურ საქონელს. ამიტომ, ამ სეგმენტშიც ადგილობრივ ნაწარმზე მოთხოვნა შეზღუდულია. საზღვარგარეთიდან ფულადი გზავნილების საფუძველზე ფორმირებული მოთხოვნაც ძირითადად ორიენტირებულია იმპორტულ ნაწარმზე.

როგორც ვხედავთ, ადგილობრივი წარმოება მკვეთრად ჩამორჩება ადგილობრივი ერთობლივ მოთხოვნას (რომელიც ადგილობრივ მიწოდებაზე ბევრად მეტია ზემოაღნიშნული მიზეზების შედეგად, კერძოდ იმპორტულ პროდუქციაზე მაღალი მოთხოვნის შედეგად), რის შედეგადაც ადგილობრივ მოთხოვნასა და ადგილობრივ წარმოებას შორის არსებობს უზარმაზარი დისპროპორცია. აღნიშნული დისპროპორციის აღმოფხვრა მოითხოვს ადგილობრივი წარმოების ხელშეწყობი ღონისძიებების შემუშავებას.

ამრიგად, ქვეყნის განვითარებისათვის სასიცოცხლოდ აუცილებელი შედეგებით უფრო მაღალი სამუშალო წლიური ეკონომიკური ზრდის ტემპის უზრუნველსაყოფად, მთავრობამ უნდა შეიმუშავოს და რეალურ ცხოვრებაში განახორციელოს ინოვაციურ-რეფორმატორული ხასიათის ღონისძიებები, წინააღმდეგ შემთხვევაში საქართველოს ეკონომიკა საკმაოდ ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში თავს ვერ დააღწევს სისტემურ სოციალურ-ეკონომიკურ კრიზისს, რაც გამოიწვევს უღარიბესი ქვეყნების რიცხვში საქართველოს სტაბილურ დამკვიდრებას და ქვეყნის დაცლას ადგილობრივი მოსახლეობისგან.

მთავრობის ეკონომიკური პოლიტიკის ფარგლებში განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს: ეფექტიანი ინკლუზიური ინსტიტუტების ჩამოყალიბებას, კონკურენციული ურთიერთობების გაღრმავებას და ბაზრების ეფექტიანობის ამაღლებას, ტრანსაქციული დანახარჯების შემცირებას, საზოგადოების წევრებსა

და ეკონომიკის სუბიექტებს შორის ცივილური ურთიერთობების ჩამოყალიბებას, შესაძლებლობებისა და შედეგების შედარებით სამართლიან განაწილებას და ა.შ.. აღნიშნული ღონისძიებების კომპლექსური განხორციელება ქვეყნის მდგრადი და უსაფრთხო განვითარებისა და მოსახლეობის კეთილდღეობის ამაღლების აუცილებელი პირობაა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კვარაცხელია დემნა, კვარაცხელია დიანა, ეკონომიკური ზრდის არითმეტიკა, ჟურნ.: ბიზნეს-ინჟინერინგი, 2016წ, №3, გვ.: 47-49;  
<https://drive.google.com/file/d/0B3PZSQNPT43SaHFoUEphdXVNTWc/view>
2. დევიდ ნ. უილი, ეკონომიკური ზრდა, 2016წ.
3. ბლანშარი ო. მაკროეკონომიკა, 2010წ.
4. მენქიუ გრ., ეკონომიკის პრინციპები, 2000წ.
5. პაპავა ვლ., მკვეთრი ზრდის ეფექტი და პოსტ-კრიზისული ეკონომიკური ზრდა, ჟურნ.: ეკონომიკა და საბანკო საქმე, 2014წ, ტ.:2. №1, გვ.:29-39;
6. Papava V. Economic growth in the Central Caucasus countries adjusted for the catch-up effect. J.: [Central Asia and the Caucasus](http://cyberleninka.ru/article/n/economic-growth-in-the-central-caucasus-countries-adjusted-for-the-catch-up-effect). #4 / Volume 13 / 2012, pp.: 120-128.  
<http://cyberleninka.ru/article/n/economic-growth-in-the-central-caucasus-countries-adjusted-for-the-catch-up-effect>
7. Robert M. Solow, Technical Change and the Aggregate Production Function, Review of Economics and Statistics, August 1957, pp. 312-320;  
<https://faculty.georgetown.edu/mh5/class/econ489/Solow-Growth-Accounting.pdf>
8. Robert M. Solow, A Contribution to the Theory of Economic Growth, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 70, No. 1. (Feb., 1956), pp. 65-94;  
<https://www.econ.nyu.edu/user/debraj/Courses/Readings/Solow.pdf>
9. Robert J. Barro, Determinants of Economic Growth in a Panel of Countries, Journal of Annals of Economics and Finance, N4, 231-274 (2003);  
<http://aeconf.com/Articles/Nov2003/ae040202.pdf>
10. კვარაცხელია დ., სოლოუს ნაშთის მოდიფიკაცია სახელმწიფოს ეკონომიკური უნარის გათვალისწინებით, ჟურნალი: "ეკონომიკა და ბიზნესი", №3, 2012წ. გვ.: 53-77.  
[http://www.tsu.edu.ge/data/file\\_db/economist\\_faculty/ekonomika%203-2012.pdf](http://www.tsu.edu.ge/data/file_db/economist_faculty/ekonomika%203-2012.pdf)
11. კვარაცხელია დ., სანარმოო ფუნქციის განსაზღვრა სახელმწიფოს ეკონომიკური უნარის გათვალისწინებით. პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი. პროფესორ გიორგი პაპავას დაბადებიდან 90—ე წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის მასალების კრებული: "პოსტკომუნისტური ქვეყნების ეკონომიკების აქტუალური პრობლემები თანამედროვე ეტაპზე". 2013წ., .: 172-175.
12. რეინერტი ე., როგორ გამდიდრდნენ მდიდარი ქვეყნები და რატომ რჩებიან ღარიბი ქვეყნები სიღარიბეში, ანალიტიკური მედია გამოცემა: ეუროპეან.გე - ევროპული არჩევანი საქართველოსთვის. <http://european.ge/erik-reinert/>